

KØBMANDSTYPEN GENNEM TIDERNE

Av

LOUIS E. GRANDJEAN

„Jeg véd ikke, hvis ånd kan være mere vidtspændende end en ægte købmands.“

Goethe.

Vi hylder allesammen udviklingen og har vænnet os til at se fremskridt overalt, selv hvor der ingen er eller endog tilbagegang, til at tidsbestemme typer og dele dem op i ældgamle, ældre, nyere og moderne. Vi systematiserer og rubricerer og ynder at karakterisere tidsepoker temmelig groft, ganske simpelt fordi vi overser den røde tråd og lægger for lidt i kontinuiteten og traditionen, som det er blevet mode at anse for en slags bagstræb og reaktion. Det medgives gerne, at i det ydre har tidsepokerne overfladisk set visse særpræg, men stort set og udfra en dybere betragtning er *menneskene* dog de samme.

Den moderne forretningsmand med det smarte, amerikanske præg — der passer grumme lidt for vore forhold — ses derfor som en selvstændig og forholdsvis ny købmandstype. Men er det nu rigtigt set i handelshistorisk perspektiv? Det er nok en undersøgelse værd.

Lad os begynde med at se lidt på den undersøgelse „Nogle gamle danske købmandstyper“, som forfatteren R. Berg, Præstø, skrev i forrige årbog, hvori der også — som så ofte før — tales om „nye typer“. Er der sådanne nye typer i det hele taget? Problemet er visselig ikke uden interesse i vore dage, hvor der har udviklet sig en „handelsvidenskab“, som meget let kommer til at tilsløre det virkelige billede.

Det er jo ikke teknik, bogholderi, kontorrationalisering, kreditgivning og almindelig handelsvidenskab, som bestemmer købmandstypen, al den stund dette bare er ydre arbejdsmetoder. Købmandstypen bestemmes tværtimod av noget indre. Det er rigtigt fremhævet av *Vinding Kruse*,¹ at for at udøve købmandens syssel på ret vis kræves der k a r a k t e r, altså indre egenskaber, av hvilke V.-K. særlig fremhæver flid, nøjsomhed, sparsommelighed, mådehold samt faglig duelighed. Det er i virkeligheden alene disse egenskaber, som er den egentlige årsag til de fleste sociale forskelle, men som det nu er skik altid at hakke på og tilmed ganske ukritisk.

Nej, det er karakteregenskaberne, der skaber t y p e n, og her købmandstypen. Men det er også bristen på disse egenskaber, som er med til at skabe en anden type: kræmmeren. Købmanden og kræmmeren har altid eksisteret side om side med hinanden; snart har dog forhold og konjunkturer begunstiget den ene type, snart den anden og til andre tider har de været mærkeligt sammenblandede — som forresten også nu i vore dage. Tjener det ikke et godt formål at søge at skabe forholdet klarlagt.

Sammenblandingen er udmærket påvist av professor *Birch*,² der hævdede, at købmændene har en dobbelt ahnerække: dels den omløber, som avkøbte tekstil- og smykkehandleren og -håndværkeren visse varer for personlig at falbyde dem ved dørene (kræmmeren) og dels importøren, der på egen bekostning udrustede expeditioner og tog varer hjem fra fjerntliggende lande og samtidig opkøbte hjemlandets exportvarer til udførsel (købmanden).

Allerede i antiken finder vi dette skarpe skel. *Georg Brandes*³ fremdrog et citat fra Cicero, hvori det hedder, at en fri mands plads ikke er i en butik . . . handel passer kun for slaver, hvis det er småhandel (kræmmeren), men

¹ I „Det kommende Samfund“, 1944, pag. 155.

² I „Den økonomiske Virksomhed“, 1927, pag. 495.

³ I „Cajus Julius Cæsar“, 1921, pag. 231.

den indgyder agtelse, når den er stor, når den bringer til et og samme land frembringelser fra hele verden og gør dem tilgængelige for de mange og altid iagttager fuld-
stændig ærlighed (købmanden).

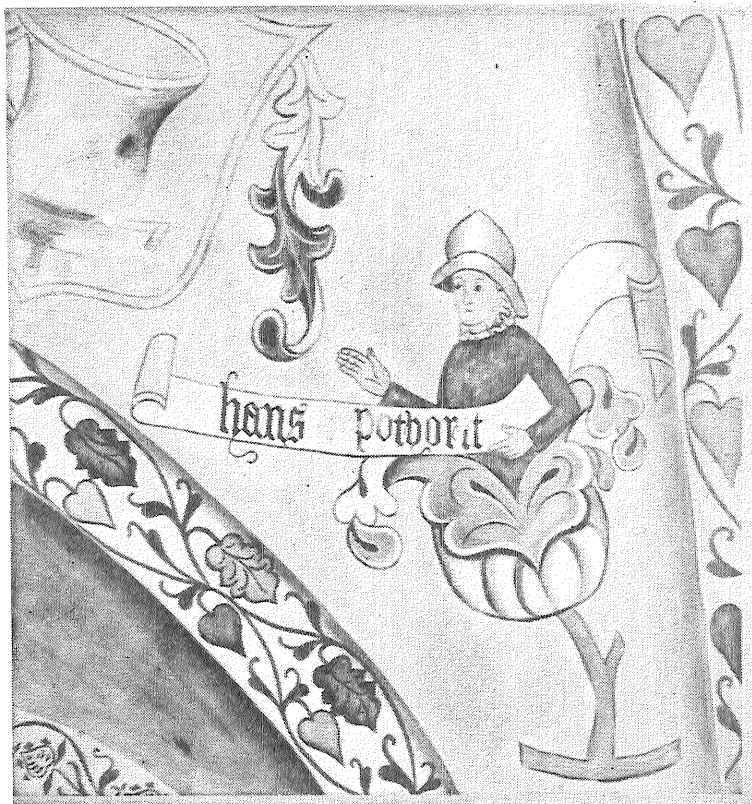
*

Lad os følge udviklingen herhjemme i Danmark. Vi vil strax se, at Danmarks tidligste handel var søhandel, hvad der har sin forklaring i de geografiske forhold. Disse begunstigede expeditionerne over havet og vi ser desuden, at vore købmænd av format var storbønder og gejstlige, ja endog kongerne selv. Det var altså den velhavende overklasse, som drev købmandsfærd over havet med sine huskarle som skibsbesætning.⁴ Expeditionerne var ganske vist snart vikingefærd snart fredelig købmandsskab, som nu forholdene bød sig til.

Det vil sige, at man herhjemme begyndte på nøjagtigt samme måde som i Middelhavet med overklassen i spidsen som den egentlige handelsstand, der drev denne søhandel i kraft av politisk magt og en jernhård disciplin ombord. Kraftigst har *Oswald Spengler* understreget dette forhold, når han hævder,⁵ at erhvervsmæssige foretagender aldrig har nået deres virkelige mål uden beskyttelse av en magt-politisk tænkende statsledelse. Spengler påstår, at det er vrangt, når man betragter vikingernes røverfarter, hvor-
med de vesterlandske folks søherredømme begyndte, som sådanne, og understreger, at selvom deres mål selvklart var at gøre bytte, så var skibet en stat for sig og togtets plan, overkommandoen, taktiken *ægte politik!* Hvor der av skibe, fortsætter Spengler, dannedes en flåde, kom der strax statsdannelser med stærkt udtalte overhøjhedsregeringer som i Normandiet, i England og på Sicilien.

⁴ Se således magister Poul Erik Hansens avhandling om Ledingsordningen i årbogen 1946 og Marius Vibæk: *Dan danske Handels Historie*, 1938, pag. 30.

⁵ I „Jahre der Entscheidung“, München, 1933, pag. 30.

Købmand og fribytter *Hans Pothorst* (ca. 1480), som var knyttet til Helsingør og deltog i talrige expeditioner til nordhavskolonierne, hvad der underbyggede Danmarks handelsinteresser i disse trakter.

Fra kalkmaleri i St. Mariæ kirke, Helsingør.

Tanken var slet ikke ny, thi allerede Goethe havde jo digtet:

„Man hat Gewalt, so hat man Recht,
Krieg, Handel und Piraterie
dreieinig sind sie, nicht zu trennen“.

Vor ældste købmandstype var med andre ord ligesom i antiken den ansete groshandler (købmand), der udøvede sin gerning under magtpolitisk beskyttelse ganske som det

engelske imperium i vor tid har udøvet sin verdenshandel. Fra Roms storhedstid til vore dage er der, som Georg Brandes sagde, næppe ført nogen krig uden at det var en handelskrig.

Om dette nu i det væsentlige er rigtigt, så betyder dette ikke, at den magtpolitiske beskyttelse av handlen (som jo også Hansaen i høj grad var baseret på!) udelukkede en handelsmoral, at der ikke lå positive karakteregenskaber bag, tværtimod. Det hedder nemlig udtrykkelig i konungs-skuggsjå:⁶ „Det er ofte de bedste mænd, der bliver købmænd“. I dette norske middelalderskrift, der formentlig også avspejler danske forhold, gives der endvidere de unge, vordende købmænd råd og vejledning. Blandt disse går et ud på, at den unge købmand skal handle med de største og bedste købmænd på fremmede pladser (karakteregenskaberne vurderes altså), et andet går ud på, at han skal sætte en passende pris på sine varer „at Du ikke hedder kræmmer“.

Her ser vi altså det interessante, at *samtiden selv* sætter et væsentlig skel mellem købmandstypen og kræmmer-typen!

I konungs-skuggsjå får købmanden også finansielle råd: han skal sørge for at besidde skibsparter og, hvis hans formue voxer stærkt, skal han dele den ved benyttelsen av handelsfællesskab dær, hvor han ikke selv tager med, og når han er blevet meget rig, skal han anvende $\frac{2}{3}$ av formuen, måske den hele, til køb av jordegods. Dette er gamle tiders opfattelse av risikospredning.⁷

Det vil kanske undre, at den karakterfaste købmandstype er så gammel, den, som professor Birch definerede således:⁸ „av karakter skal købmanden være fast i sit forsæt og optræden, ærlig og ordholdende, fordi så mange avtaler sker mundtlig og fordi den tillid, han indgyder, er hans *vigtigste aktiv*; i kappestriden skal han vinde ved

⁶ „Kongespejlet“ fra 2den halvdel av 1200-tallet.

⁷ Se Marius Vibæk, pag. 31.

⁸ „Den økonomiske Virksomhed“ I, pag. 501.

Frederik II, som genskabte den danske søhandel ved sin magtpolitik på havet og nautiske tiltag til sejladsens sikkerhed.

Kobberstik af Melchior Lorck. Handels- og Søfartsmuseet.

fair midler, han skal huske, at han er publikums tjener og kunden ikke et rovdys bytte.“

Bemærkelsesværdigt er det, at netop gamle købmands-slægter ofte bærer denne tradition — i kraft af hvilken de

just består — men som Birch siger:⁹ mindst halvdelen av „selfmade men“ har skarpblik for egen fordel og dette mere end teknisk dygtighed har båret dem frem. Birch leverer ikke bevis for sin påstands rigtighed, som vel alene hviler på et skøn. Skarpblikket for selvinteressen var selvklart fra første færd ansporelsen til at udøve handel, men det er lige så sikkert, at hvor handlen ikke beherskes av karakteregenskaber, er den blevet en forbandelse for menneskeheden. Hvor selvinteressen derimod er blevet behersket, har den idealt tjent samfundet således som Vinding Kruse har fremhævet det.¹⁰

Om den karakterprægede købmandstype fra Arilds tid véd vi også fra konungs-skuggsjá, at den lærte sig latin og fransk „thi de sprog går videst“ — som vi nu lærer t. ex. engelsk. Denne købmandstype, som altså lærte sig fremmede sprog, må selvklart have knyttet sig til de udenlandske handelshuse, og det ikke alene finansielt men sikkert også slægtsmæssigt ved giftermål. De magtpolitiske faktorer i datiden, der tillige virkede geopolitisk, må antagelig have medført, at en rad danske købmænd har bosat sig centralt i interessesfærer udenfor rigets grænser. Man må indstille sig på at se en internationalisering av Vesteuropas købmandsstand, så meget mere som den danske købmand indtil da slet ikke havde organiseret sig standsmæssigt herhjemme. Hertil kan nu årsagerne have været flere, dels den ringe betydning landets egentlige export havde i sammenligning med importen og transithandlen, dels de enkelte købmænds brist på arbejdende kapitaler i sammenligning med hvad udlændingene rådede over.

*

Når derfor R. Berg t. ex. fastslår, at vore gamle købstæder er opstået *ved indvandring*, så må dette sikkert betegnes som en sandhed med mange begrænsninger. Vis-

⁹ Samme, pag. 564.

¹⁰ „Det kommende Samfund“, pag. 155.

Købmand *Niels Ryberg* (1725—1804), som hjalp selvejerbønderne ved hove-
riets avløsning, støttede videnskaben og gav mange midler i hænde til
frugtbringende virksomhed. Han ragede op over sin tid i menneskekundskab
og respekt for viden og regnes simpelthen blandt Danmarks mest frem-
ragende mænd.

Efter miniature i Handels- og Søfartsmuseet.

selig fandt der på sæt og vis en indvandring sted, men
var denne ikke i stor udstrækning en tilbageflytning av
danske købmænd og deres efterkommere fra andre han-
delspladser eller av udenlandske dansk gifte købmænd?

Man må ligeledes betvivle, at grundstammen i de opståede købstæder skulde have været omstrefjende kræmmere. Langt mere taler sandsynligheden for, at købstæderne virkelig er anlagt av købmænd, som handlede med fulde laster, der gik til naturhavnene, som skibene kunde flyde ind til. Hvor kræmmerne kommer ind i billedet er snarere ved fiskerlejerne, hvor de med deres betydelig mindre skibe kunde lande på fladstranden og drive en detailnæring. Det var sikkert disse kong Erik ved købstadsprivilegierne av 15.2.1422 vilde til livs, når han monopoliserede handlen for købstæderne. Det medgives, at privilegierne havde fiscale årsager, for at kronen skulle få sikkerhed for sine afgifter, men det har sikkert tillige været for magtpolitisk at støtte de danske købmænd i kampen mod Hansaen.¹¹

Det er heller ikke rigtigt i disse nye byers købmænd at se en ny købmandstype, som skaffede sig indtægter på andre måder end ved egentlig handel, som grundejere, gæstgivere, pengeudlånere o. s. v. Heri var som allerede dokumenteret intet nyt, det var tværtimod den ældre regel om risikospredning, som taler ud av konungs-skuggsjå.

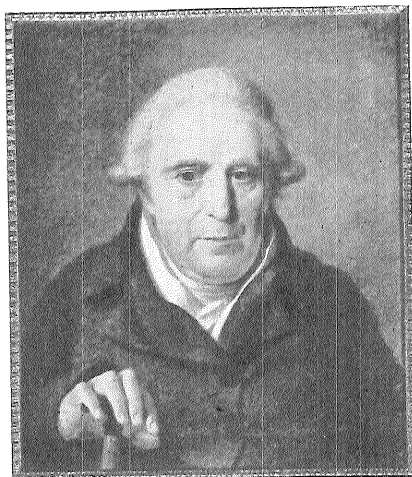
Derimod kan man med sikkerhed påpege en periode, hvor købmandstypen havde forsømt den gamle regel om at eje skibsparter. Med vikingetidens ophør og til tiden for Fr. IIs tiltag for dansk skibsfart gik dansk handelstonnage rivende tilbage og derved muliggjordes Hansaens og hollændernes fremtrængen. Det er bristende dansk skibsrøm, som dengang blev så katastrofal; om årsagen til tilbagegangen har man tvistet i mange år.

Om den psykologiske årsag er der vist enighed. Den norske dr. Malm har skildret¹² slægtens vej således: Fatigdom, enkelthed i livsførelsen, barnerigdom — kraftudfoldelse, angreb på svagere nationer; magt, jordejendom og pengerigdom — nydelsestrang, barneindskrækning, tilbagegang og forfald. Denne psykologiske tese forklarer

¹¹ Se Marius Vibæk, pag. 76.

¹² Citeret hos Birck, pag. 23.

enkelt vikingetogenes begyndelse og deres ophør. Men til forfaldet kommer bristen på danske skibsbyggere — man ved t. ex. at den engelske konge Alfred den store (871—901) indkaldte danske skibsbyggere for at skabe en engelsk flåde — og bristen på søfolk til at bemane skibene. Den

Købmand *Frédéric de Coninck* (1740—1811), som drev en storartet kolonihandel, var personlig meget nøjsom og uhyre godgørende samt ofrede store summer på landets forsvar. Hans dygtighed og redelighed er sagnagtig.

Pastel af Chr. Hornemann. Handels- og Søfartsmuseet.

sidste skyldtes den voxende interesse for landbruget herhjemme, der betingede et trygt hjemmeliv i familiens skød. Selv skipperne og søkongerne var jo endt som jorddrotter og herremænd, og dem var det, som havde igangsat tiltaget på havet. Her fik reglen om pengeanbringelse fra konungs-skuggsjå alvorlige følger. Endelig har t. ex. Birch antydnet, at kornets værdi i Danmark tredobledes i tiden mellem 800 og 1200.¹³ Landbruget var blevet rentabelt.

¹³ Den økonomiske Virksomhed, pag. 23.

Ved genopblomstringen av handlen på Fr. IIs tid er det derfor ikke en ny købmandstype, der opstår, som R. Berg er tilbøjelig til at mene og at se i Marcus Hess og Peter Klaumand. De handlede jo netop som alle købmænd tilforn, deres mercantile tiltag havde nu blot fået nye muligheder for at spille. Handlen på deres tid fulgte globalt de samme veje, og den anvendte nøjagtig de samme midler, som ældre tider gjorde det. Vel sandt, at handlen stadig var „sort“ — som vi nu ville kalde den — man købte billigst muligt og solgte dyrest muligt, og man skaffede sig magt og indflydelse ved økonomisk styrke, hvad der blev så meget lettere efterhånden som kreditten trængte igennem. Men kreditten gav også hårde smæk, risikoen var blevet større. Men det fordrede ikke nogen ny købmandstype.

*

Vi skal nu vende os mod en anden handelshistorisk forfatter. *Wolmer Clemmensen* har også i sin doktordisputats¹⁴ postuleret en ny købmandstype, der skulde være udsprungen av reformationen, hvorved en ny økonomisk æra skulle have taget sin begyndelse ligesom handelsstanden nu skulle være blevet en social magtfaktor. Som om den ikke altid havde været det! I en senere bog hævder denne forfatter,¹⁵ at handlen forinden, århundreder igennem, indtog en såre foragtet plads i samfundet, men efter reformationen var en ny købmandstype, som den moderne handel havde brug for, ved at skabes!

Men er dette nu rigtigt?

Var det ikke, som allerede omtalt, karakterfaste mænd, som ledede storhandlen i vikingetiden, mænd, som var agtet og æret, og mænd, som ofte viste mådehold av klogskab, fordi de derved skabte sig anseelse, nød tillid og derigennem atter opnåede en større og solidere handel? Var

¹⁴ De religiøse systemers indflydelse på de erhvervsetiske princippers udvikling i Danmark, 1940, pag. 43.

¹⁵ Deskriptiv Erhvervsetik, 1942, pag. 13.

det ikke nøjagtig den samme købmandstype, som vi kender fra antiken, og som Cicero fortæller om?

Hvad er nu forklaringen? Vistnok den, at Clemmensen under eet behandler købmanden og kræmmeren. Sandt

Købmand *William Duntzfeldt* (1762—1809), svigersøn av de Coninck og ostindiekøbmand i den største stil, var i sin tid Københavns største skatteyder.

Pastel af Chr. Hornemann. Handels- og Søfartsmuseet.

nok har vi haft flere perioder, hvor disse tvende typer var sammenblandet, og hvor kræmmeren dominerede på købmandens bekostning, og altid har just de forsøgt — den honette ambition er ældgammel — at kalde sig købmænd som bare var kræmmere. Hør hvordan det t. ex. var i 1560, da en av Fuggerne var i Danmark, thi han sagde spottende: „I stæderne vil alle hedde købmænd, som blot

har to rødspætter at sælge“.¹⁶ Lad os ikke her glemme, at først kommerceordningen av 1742 — altså for kun 200 år siden — for første gang forsøgte at sætte skel mellem købmand og kræmmer. Det blev borgerskabet, som satte dette skel, og for at opnå borgerskab måtte købmanden holde kontor — i modsætning til kræmmerens butik eller krambod — føre udenlandskorrespondance samt eje skibe eller i hvert fald skibsparter.

Clemmensen har derimod ret i, at i den katolske tid, da den rige købmand havde det sværere end en kamel med at komme igennem nåleøjet, da havde kræmmeren det ulige lettere, hans mindre omsætning udfordrede ikke misundelsen. Også efter reformationen stemte hans jævne levevis bedre overens med t. ex. den puritanske opfattelse. Alligevel fik den gamle købmandstype, som er evig ny, et genembrud ved reformationen, thi nu så man handlen som noget nyttigt, ja som et kald, hvor købmanden overfor Gud var forpligtet til at bruge sine anlæg og sine evner! Under renaissanceen blomstrede storhandlen op, og tidens krige var handelskrige ganske som vikingetidens skærmydsler var søkampe om handlen.

Middelalderens gilledannelser og korporationer havde egnet sig mest for håndværkerne og kræmmerne på messerne og markederne, men renaissanceens individualisme gav atter købmanden frie kår. Når derfor borgerne i 1660 fik ny politisk indflydelse, så skyldtes det vel dybere set, at købmændene kunne skaffe de udenlandske artikler og varer frem, som samfundshusholdningen så stærkt behøvede, og at købmændene selv kunne låne kongerne penge eller skaffe udenlandske kreditter, mens den gamle adel kun ejede indtægterne av de produkter, deres godser avkastede, og som de ganske vist havde ret til selv at exportere.

Sikkert var det mest købmændenes pengemagt, som spillede ind. Så stor som nogensinde var den igennem hele den florissante handelsperiode. Pengemagt og politisk magt

¹⁶ Vibæk, pag. 139.

Købmand *Hans Broge* (1822—1908), den danske provins' største storkøbmand, som fra bunden organiserede den danske landbrugsexport, interesserede sig for transportvæsenet og handelsuddannelsen, den fødte forhandler, hvis storsind og magtfulde karakteregenskaber er hovedelementerne i hans eftermæle. Efter fotografi.

har altid behøvet hinanden, de er faktisk uadskillelige. Det fremhævede t. ex. Birch ofte,¹⁷ at den magt, som formue

¹⁷ Se således *Den økonomiske Virksomhed I*, pag. 514.

forlener sin mand med, er både psykisk og fysisk. Dette er nu et andet problem om kapitalisme, som ikke direkte vedrører dette emne.

Når Birch nedsættende kalder købmandens store bidrag til sociale udgifter for „besiddelsens forsikringspræmie“, ville jeg foretrække at benævne det mådehold, og om dette udøves av klogskab eller av retsind, det kan vi andre jo ikke avgøre. Clemmensen siger,¹⁸ at når købmanden tjener sin selvinteresse og på samme tid lidt overdrevent påstår, at han også tjener samfundet, så kan skeptikeren og kynikeren privat kalde det handelsbluff, en ny moralsk maske, som erhvervslivet tager på. Det synes ikke at være berettiget, thi som jeg har påvist har den ældgamle og stadig eksisterende købmandstype altid tjent begge formål. Hvertil analyse? Jeg har aldrig for min del tvivlet om, at der findes et aristokrati av storkøbmænd med vore forfædres gode traditioner, men Birch kalder det dog et postulat.¹⁹

Een Glückstadt, een Harald Plum er derimod nok til i lange tider at svække tilliden til en hel stand, så uretfærdigt det er. Det er jo slet ikke noget nyt, når vor tid igenem kristendommen (intellektuelt) og gennem kommunismen (materialistisk) rejser kravet om „the spirit of service“. Det er ligeså gammelt som købmandstypen og lige så uforandret gennem århundrederne. Heller ikke Birchs formulering av kravet til det økonomiske demokrati, at det selv må have offervillighed og må være aristokratisk i sin lederudvælgelse, er ny. Birch har ganske ret i, at intet samfund er muligt uden et aristokrati, det økonomiske demokrati heller ikke, men dettes aristokrati må være „of service“ ikke „an aristocracy of privilege“. Et samfund av egoister eller ledet av egoister kan aldrig, som den moderne mentalhygiejne gør gældende med så stor styrke, blive et harmonisk samfund.

Skulde man ønske mere prægnans for den ældgamle

¹⁸ Erhvervsetik, pag. 28.

¹⁹ Den økonomiske Virksomhed I, pag. 589.

Købmand *C. F. Tietgen* (1829—1901), som fremhjælp og styrkede Danmarks næringsliv på enhver måde og som så det som sin opgave at skabe respekt og tillid om købstypen, hvad samtiden undervurderede. Gav store summer til kirkeligt arbejde. Litografi af W. Tegner.

købstype, så måtte man vistnok følge den linje, som engang *Søren Kierkegaard* fremsatte, at et menneske skal og kan holde det ude fra hinanden, holde det åbenbart, som han kalder det, hvor det er, at han arbejder for sin

fordel og hvor for sag, idé, ånd, det højere, og at han for ingen pris må lade det løbe sammen eller ud på eet. At dette netop sker, véd vi alle, til megen skade for tilliden. Købmandstypen er netop derigennem blevet undervurderet, det er blevet for uklart, hvor typen tjener egeninteressen og hvor den tjener almenvellet. Handelshistorien fortæller os, at dette burde skrives bag øret.

*

Det har været formålet at vise, at købmandstypen ikke væsentlig har forandret sig fra vikingetidens slut til vore dage, at påpege, at man ikke bør sammenblande købmandstypen og kræmmertypen, hvis karakter er så vidt forskellige og at understrege, at købmandstypen ikke kan bedømmes på ydre kriterier: om den har handlet mod kontant eller på kredit, om den har ført italiensk dobbeltbogholderi eller ej, om dens hele teknik har været primitiv eller handelsvidenskabelig. Købmandsskab er nemlig ingen videnskab, det er en kunnen, et talent, og det gode købmandsskab rummer i sig selv en ganske klar forestilling om ret og vrangt uanset religiøs moral eller borgerlig etik. Kriteriet er altså det rent menneskelige.

At redernæringen i vor tid er blevet et selvstændigt erhverv har i nogen grad udvisket købmandstypen, og at enhver agent for et udenlandsk hus kan blive medlem av grosserer-societetet har heller ikke tjent til at trække typen skarpt op, den type på hvilken Ryberg, de Coninck, Duntzfeldt, såvel som Hans Broge og Tietgen dog endnu står som de klareste repræsentanter fra 1700 og 1800 tallene — for bare at nævne nogle eksempler, der kunde suppleres med mange andre.

Fordi den moderne købmand — undskyld grosserer eller direktør — ikke mere har skibe eller skibsparter, er der jo heller ikke tale om nogen ny type. Sprogligt er købmanden ganske vist blevet til urtekræmmeren på hjørnet, og købmand og kræmmer er atter slået sammen i een

klasse: forretningsmanden, som helst omtales som „den moderne forretningsmand“.

Man har hartad glemt den gamle købmandstype, og statens magtpolitik er i vore dage nærmest rettet *imod* den; i stedet for at beskytte den og bane vejen for købmandsskabet i den store stil, har nutidens politikere set det som sin opgave at stække købmandsskabet, båndlægge det og fiskalt at plyndre det.

Her ligger så den dybere årsag til, at vi er blevet mindre og fattigere. Vi kan dog ellers ikke leve av at barbere hinanden! Staten står idag som adelen gjorde det i middelalderen næsten alene henvist til at sælge landets landbrugsprodukter, kolonierne skaffede man sig kortsynet av med, og i Grønland vil man løse human-kulturelle opgaver uden at det private initiativ deroppe har fået lov til at skaffe midlerne dertil, som derfor må tages i skatteborgernes lommer. Statsmandskunsten er kanhænde — som mange synes det — blevet mere trangsynet, eller er det bare en demokratisk undervurdering av købmandstypen, som er skredet så stærkt frem. Forklaringen er vel så den, at vore nationaløkonomer har dyrket handelshistorien meget for lidt, og at politikerne har beruset sig i planøkonomi, restriktioner og en finanspolitik, det fattes vuer.

Det er ofte sagt, at Danmark ikke mere har nogen udenrigspolitik, det har vel sin gyldighed, hvis det ikke er opfattet klart, at vi skal erhverve udefra ved hjælp av statens magtpolitik. Men magtpolitik er blevet et uartigt ord, og det er blevet simpelt at tjene penge og da endnu mere at lægge dem op! Det spørgsmål kan i hvert fald stilles: hvad skal vi i længden leve av, og kan vi opretholde en kultur uden det økonomiske fundament, som storhandlen altid har lagt.

Snart er den frivillige offerglæde, som er en del av købmandens karakter, blevet noget historisk, avløst av tvang og juridisk pligt og en menneskelig forståelig trang til at forsøge at undgå dem. Det er sandelig ingen løfterig udvikling.

Den, der besøger Handels- og Søfartsmuseet, går vel ofte derfra med et islæt av vemod ved tanken om, hvad der engang var levende virkelighed: vovemod, format i dispositioner, handlefrihed, global fantasi og geopolitisk intuition. Men det er kun godt: det er begyndelsen til at man måske i en ikke fjern fremtid atter vurderer den gamle handel og ønsker den fremgang til samfundets sande gavn.

Thi, ikke sandt, hvad skal vi med historie, hvis den ikke inspirerer os og hvis vi ikke lærer av dem. Og ganske særligt gælder det vel handelshistorien.